

Смерть Шевченка (уривки)

Іван Драч

(Симфонія)

ПРОЛОГ

Століття — зморшка на чолі Землі:
Всесвітні війни, революцій грози...
Дніпро до ніг стежиною проліг
І котить славу в сиві верболози.

Поет став морем. Далеч степова,
І хмарочоси, й гори — ним залиті.
Бунтують хвилі — думи і слова,
І сонце генія над ним стоїть в зеніті.

Дно глибшає, і береги тікають,
Аж небо рве свою блакить високу,
І шторми піняться од краю і до краю,
Од Ленінграда до Владивостока.

З глибин сердець джерела пружно б'ють
І шумувати морю, не вмирати,
Хай ллють у нього і любов, і лють,
Тривожну шану, жовч гірку розплати.

Художнику — немає скутих норм.
Він — норма сам, він сам в своєму стилі...
У цей столітній і стобальний шторм
Я кидаюсь в буремні гори — хвилі.

І частина

ВИШНЕВИЙ ЦВІТ

І

Завірюха стугоніла, вила,
А мороз гострив свій білий ніж,

А Земля, од ляку задубіла,
На вітрах крутилася скоріш.

Щулились дороги, мерзли хмари,
В сіру безвість зносило міста,
А дуби стругалися на мари,
На труну, на віко, на хреста.

Петербурзьким шляхом, по коліна
Грузнучи в заметах, боса йшла
Зморена, полатана Вкраїна,
Муку притуливши до чола.

І намисто сипалось під ноги.
Ніби кров змерзала на льоту.
"Сину, сину",— слухали дороги
Тих ридань метелицю густу.

"Може б, сину липового чаю
Чи калини, рідному, бува..."
А дорога ген до небокраю —
На дорозі мати ледь жива.

Худерляє хуга хуртовинна,
Засипає снігом очі вщерть.
І біжить до сина Україна
Одганяти знавіснілу смерть.

II

Цілу ніч надворі виє хуга,
Плаче, деренчить в віконнім склі.
Ні дружини, ні дітей, ні друга —
Тільки гілка вишні на столі.

Телеграма від полтавців. М'ята.
Віє в душу запахущий дим,
Та маленька свічка тьмянувата
Тріскає і мружиться над ним.

Дві у шафі, що життя досвітять,

Ну, а там — світити вже йому
В завірюшних, грозяних століттях,
Серцем розпанахувати тьму.

Нині вишня бризнула суцвіттям —
В пляшці тепла гілочка жива...
Біль пекучий... І вона, самотна,
В цвіті вся, як в думах голова.

Ліг у ліжко. Віє чи не віє —
В заметілях весь життєвий шлях.
В свічці ледве дихають надії,
І блукають пальці в пелюстках.

V

Друге марення

З шибки впурхує в кімнату згряя горобців, всідається біля свічки і цвірінчить:

Ми — українські горобці,
Як оселедці, в нас чуби,
Вкраїнський усміх на лиці,
Вкраїнські писки і лоби.
Що нам сипнуть, те ми клюєм,
Чолом за ласку віддаєм.
Цар нас шугнув, і ми — о страх! —
Всі пурхнули по смітниках.
То служимо в своїх панів,
Як Бог велів і цар велів,
То мостимося до чужих
І в урнах порядкуєм в них,
А те, що Україна гола,-
Нам соромно за наші вола,
Ми обминаєм наш смітник —
Вже одбуяв козацький вік,-
І ми не витвори локальні,
Ми навіть інтернаціональні,
Бо як підійметься руїна
Й зачервоніє Україна,
То нам прийдеться утікати,

Щоб крильця не поопікати.
А вдалині, на чужині,
А чи в сусідськiм бур'яні
Ми розпережемося орлами...
Цвірінь-цвірінь, ти будеш з нами?
Ти в нас дивись, бо спересердя
Ми поклюємо твоє безсмертя...
А то престол тобі зів'єм,
І епігонством тихо вб'єм,
В труну твою, як ляжеш спати,
Ми рідної натрусим м'яти.
Що ми свої (хай знає світ!) —
Цвірінькнем тихо "Заповіт"...
Ти — вічний? Вічні ми, борці,
Ми — всюдисущі горобці!

VI

Третє марення

Він лежить горілиць і не бачить нічого,
Тільки з хрому халяви — глум гидкий, навісний.
І підходить один, пружно виструнчив ногу,
Став на груди поетові (чи це ява, чи сни?).
І пристукує, і гатить
Каблуками кованими —
Як би серце розірвати
Гострими підковами.
Гупотить, тупотить,
Тисне, мене, вичовгує —
Злісний танець глупоти
В піні вишумовує.
Та по грудях, та по серцю,
Та по тілі білому.

Крики. Лемент: "Підсип перцю!"
В диму очамрілому.
Офіцери ходять колом,
Оренбурзький гарнізон,-
І, прошитий гострим болем,
Захлинається прокльон.

Він тужавіє мукою, биті груди розпростує,
Рве сорочку скривавлену — і росте, і росте:
І злітає мізерія золотою коростою,
Збившись в закутку шинку в павутиння густе.

І малі йому зруби, дико валяться стіни,
Дах злітає за вітром, та впину нема.
І казарми тріщать од лежачої спини,
З ляку в море пірнає пустеля німа.

І не встати йому, мов прибитий навіки,
Хоч під ним, наче хмиз, тріскотить Оренбург,
Хоч здаються струмочками вигнуті ріки
І дмушками дитячими посвисти бур.

Він кричить з переляку, бо рука вже на полюсі
Маца лисину льоду, а друга внизу.
Чорне море пізнала по козацькому голосі
І так спрагло голубить подніпрову лозу.

Голова в Петербург вже уперлась — і звідти
Сунуть армії, прямо по ньому гудуть,-
І танцює імперія, і двигтять динаміти,
Щоб дібратись до серця, в поетову лють.

А над серцем гопака
Панство з України
У червоних чобітках
Пробива до спини.
Дави його, слава Богу,
Щоб інший боявся,
Щоб іти в таку дорогу
І не замірявся.
Гоп-гоп гопака
У червоних чобітках,
У киреях вишневих,
У шапочках смушевих...

Він лежить горілиць. Гасне свічка поволі.
Люто груди печуть, та нікого нема,
І летять на Вкраїну незагоєні болі,

Зупиняють їх ґрати, бо вігчизна — тюрма...

VII

Голосіння матері України

Та до кого ж я лігатиму,
Кому в очі заглядатиму,
Кому квіти-самоцвіти
По долинах розстилатиму?
Відкіль тебе ж викликати?
Чи то з рути? Чи то з м'яти?
Чи з глибокої могили,
Де барвінки хрест обвили?
Які столи застилати?
Повні чари наливати,
Та й налити, пригубити,
З хрестом цокнутись і пити?
Як же тебе шанувати —
Цвіт вишневий обсипати
А чи жовтий лист кленовий
На віночок твій терновий?!

II частина

ВИШНЕВИЙ ВІТЕР

Вишневий цвіт
З вишневих віт
Вишневий вітер
Звіває з віт.

Йому стелилася дорога незвичайна —
Єдина у житті і в смерті теж єдина,
Крізь всі віки, загорнуті у смуток,
Крізь всі народи, сиві і весняні,-
Кругом землі йти на плечах братів.

І до труни з кленового безсмертя
Шекспір підходить з глибини століть
І, чорний плащ відкинувши рукою

(На грудях зарядили діаманти,
Мов зорі на небесному чолі),
Схилюся до землі, поцілував у лоб —
Війнулося волосся над труною.
Застиг в мовчанні, вічний, як життя.
Війнуло подихом насичених терзань —
Рішуче звівся буряний Бетховен.
Левиний чуб із чорних блискавок
Упав на груди вогняного брата —
Вислухав громи в Тарасовій душі.
Стрункий, і чистий, і легкий, мов птах,
В устах затисши білий цвіт черешні,
Плив на вітрах гарячо-мудрий Пушкін.
І полилось волосся кучеряве
На мудрі руки сивого борця.
І скинув Гойя вороний циліндр,
Поставу згорблену ніс крізь тривожні хмари
З совою на широкому плечі.
У кожного рукав пов'язаний хустиною
З яскравим українським вишиттям.
Взяли на плечі дорогу труну.

Вишневий цвіт
З вишневих віт.
Вишневий вітер
Звіває з віт.

І замість свічки палахтіло сонце...

Вишневий плід
Здивує світ,
Всміхнеться сонцю
На крилах літ

В Тарасових натруджених руках.

І доки світ
У плині літ —
Вишневий вітер,
Вишневий цвіт.

У кругосвітній похорон пішли,
Щоб зупинитись на горі Чернечій.
Йшла вперше Україна по дорозі
У глибину епох і вічних зльотів —
Йшла за труною сина і пророка.
За нею по безсмертному шляху
Ішли хохли, русини, малороси,
Щоб зватись українцями віднині.

Вишневий цвіт
З вишневих віт
Вишневий вітер
Звіває з віт.

Літали ластівки й снували за собою
Години й дні, журбою перевиті.
А з купола захмарених небес
Глибинний реквієм схилявся до землі,
І очі смутку зазирали в душу —
Йшла Україна в глибину століть
З народами весняними і сивими
Плеche в плече в незвідані краї.

Вишневий плід
Здивує світ,
Всміхнеться сонцю
На крилах віт.
Гора Чернеча стала на коліна,
Взяла труну безсмертну в чисте лоно,
І вічність тополина стала поруч,
Вишнева весняна пора.
Летять стежини до Дніпра,
Летять хмарки, летять дороги,
Зібгавши куряву під ноги.
Летять студенти і монахи,
Летять мундири і папахи,
Летять солом'яні брилі,
Летять кленові костилі,
Летять берлини і підводи,
Летять віки. Летять народи.
Вишневий вітер на землі.

Вишневі думи на чолі.

І доки світ

У плині літ —

Вишневий вітер,

Вишневий цвіт.